

МИТЕЦЬ І НАРОДНА МВОРЧИСТЬ

Михайло Драган

ТАРАС ШЕВЧЕНКО І МИСТЕЦЬКА ТА ЕТНОГРАФІЧНА СПАДЩИНА ОПАНАСА СЛАСТІОНА

Опанас Сластіон один із четвірки митців, що разом з Васильківським, Самокишою та Мартиновичем творять осередок романтично-народницької школи в українському мистецтві. Виховані на поезії Шевченка, старалися вони свідомо відродити українське мистецтво. Вже під час своїх студій у Петербурзькій Академії не могла їх, людей із життєвим нервом, задоволити мертвечина академічного шаблону. Все-таки здобули вони там високі відзначення. Та не дались вони заманити своїми успіхами у столичних містах до праці для чужої культури. Кидають усе й вертаються на Україну, щоб тут у своїм ріднім середовищі посвятити для нього всі свої сили. На жаль, скоро зламався в тяжких життєвих обставинах найчутливіший з них і з найбільшими мріями про мистецтво Мартинович. Лише трьом іншим не бракло сили не тільки пробитись крізь усі перешкоди царських указів проти українського руху, але й з успіхом поставити на ноги питання відродження українського мистецтва.

Нині з перспективи часу і з висоти надбання українського мистецтва ми можемо критичніше переаналізувати їх працю. Стилево-формальних сутніх для українського мистецтва проблем не поставили вони в широкій площині, за винятком може одної орнаментики, але й цей зовнішно тематичний український зміст їх творчості був на ті часи великим переломним явищем, яке відіграло не лише в мистецтві важливу й вирішальну роль, але й сповило свою виховно-суспільну роль в українськiм житті (маланки В. Васильківського на стінах земського будинку у Полтаві).

Зпоміж згаданих трьох митців найширшу діяльність розгорнув Опанас Сластіон, хоч

своїм мистецьким талантом не зовсім дорівнював двом своїм товаришам-співробітникам на ниві українського мистецтва. Поважний і відповідальний підхід до українського мистецтва привів його до широких студій над етнографією українського народу і з цієї ділянки опублікував він багато вартісних статей і зібрав ще більш вартісний ілюстраційний матеріал (кілька тисяч рисунків і малюнків). Це найкраще свідчить, як старанно збирав він все, що виявляло самобутні елементи української нації. "Безпосередні спостереження, писав він, завжди ясніші, колоритніші і незрівняно багатші за вичитані з книжок або запозичені з чужих уст. Для всякої діяльності, що мав розвиватись всебічно для служби народові, треба якнайкраще знати той народ, себто треба досконально знати все його економічне й духове надбання, побут, налії та сподівання, а також його мову, його поетичну творчість, спів і музику"

Це не було панське поверхове клопоманство, ані малоросійщина старшого покоління, але свідомий своїх змагань диктований журбою за майбутнє нації, життєвий підхід молодого покоління розбудженої до життя нації.

О Сластіон народився 1855 р. в Бердянську Таврійської губернії. Батько його був маляром. Як 18-літній юнак поїхав до Петербурга на науку малярства. Почав учитись приватно у маляра, а відтак вступив до школи "Общества поощрення художеств" звідси до Академії Мистецтв, де студіював від 1875 до 1882 р. разом з такими українськими митцями, як Васильківським, Мартиновичем, Самокишою, Крижицьким та іншими. Після науки

проживав в Петербурзі і на Чернігівщині. Звіти покликають його на директора "Мистецько-промислової школи ім. М. Гоголя" в Миргороді, де посвятив він повних 30 літ своєї праці. Бачучи успіхи своєї праці у Миргороді, не манили його пропонувані кращі посади у Києві. Тут власне розгорнув він широко свою діяльність педагогічну, етнографічну й мистецьку. Найцінніша його праця написана з ділянки мистецтва, це "Спогади" про Мартиновича (Вид. "Рух", 1931), де широко обговорив він обставини, серед яких довелось працювати митцям його покоління, а передусім гірку долю свого друга.

Ще під час своїх студій у Петербурзі широко займався був Сластіон збиранням пам'яток, що залишилися після Шевченка. Неодну цінну пам'ятку пощастило йому відшукати. Захоплення Шевченком спонукало його до виконання ілюстрацій до "Гайдамаків" і цими ілюстраціями придбав він собі найбільшу популярність, передусім двома класичними у дусі того часу композиціями "Стріча Яреми з Оксаною" і "Гайдамаками з кобзарем". Неважне те, що критика закинула йому деякі анахронізми й невірності, все-таки дух Шевченкової поезії був там переданий у малярський спосіб (уперше і чи не востаннє досі) дійсно

найвірніше. Це й запевнило Сластіонові довготривалу славу.

Крім того, Сластіон ілюстрував українську читанку, київський "Шершень" і багато інших видань, а передусім "Рідний Край" О. Пчілки. Брав участь також у мистецьких виставах.

Його педагогічна й етнографічна діяльність мала також великі успіхи у миргородській школі; розробив він і спопуляризував на керамічних виробах зразки української орнаментики, і випустив багато талановитих робітників у цій ділянці. З етнографічних праць найцікавіші його дослідли над козацькими думами і кобзарством.

Започаткована мистецька праця романтичної четвірки митців, щоб опанувати рідну тематику, запліднила пізніше чимало митців 80-их, 90-их і навіть ще 900-их років більш і менш талановитих. Щойно згодом, коли вони виконали свою роботу, прийшла черга на шукання формальних рідних елементів в українському мистецтві і синтезу із західноєвропейськими мистецькими напрямками. Колишні малі струмочки українського мистецтва розлились нині широкими, багатими і різномірними ріками по всій українській землі.

Львів

КОРОТКО ПРО АВТОРА

Драган Михайло Дмитрович (21.XI.—3.XII.)1899, с. Тустаповичі, тепер у складі м. Борислава Львівської області — 8.III.1952 року, Львів — український мистецтвознавець, доктор мистецтвознавства з 1952 року Закінчив 1931 року Львівський університет. Автор праць з питань давнього українського мистецтва, зокрема народної дерев'яної архітектури та різьбярства: "Українські дерев'яні церкви" (т. 1—2, 1937), "Українська декоративна різьба XVI—XVIII століть" (1970) та ін.

Ніна Калениченко

МИТЕЦЬ І ДОСЛІДНИК НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ ЛУКА КАЛЕНИЧЕНКО

До 100-річчя від дня народження

Жині минає 100 років від дня народження і 30 років від дня смерті Калениченка Луки Петровича (20.II.1898 — 5.VIII.1968) — видатного діяча української культури, відомого художника-реставратора, мистецтвознавця, засновника першої в Україні науково-реставраційної майстерні. Народився він у м. Карлівці Карлівського району Полтавської області у родині вчительки (як позашлюбний син місцевого поміщика-полковника). 1910 року мати померла, жив у бабусі.

1913 року закінчив місцеву 2-класну школу і тоді ж вступив до Миргородської художньо-промислової школи, де його улюбленим учителем був Опанас Сластіон. Школу закінчив у червні 1918 року. Гроші на прожиття заробляв репетиторством. Закінчив короткотермінові педагогічні курси, а в січні 1919 року почав працювати у Хімічному відділі Миргородського Усавнар-госпу на посаді ревізора-експедитора. Брав активну участь у суспільній, профспілковій роботі. Восени 1922 року був рекомендо-